

Сунько Н. О.,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

ІНТЕРТЕКСТ ЯК МАРКЕР КУЛЬТУРНОГО КОДУ В АНГЛОМОВНОМУ ГАЗЕТНОМУ ЗАГОЛОВКУ

У статті розглядається проблема інтертексту як маркера культурного коду в англomовному газетному заголовку. Проаналізовано базові засади теорії інтертекстуальності, окреслено роль інтертексту в межах лінгвокультурології та визначено основні типи інтертекстем в англomовному газетному заголовку за типом продукуючої структури-джерела.

Ключові слова: інтертекстуальність, маркер, інтертекст, лінгвокультурологія, культурний код.

В статье рассматривается проблема интертекста как маркера культурного кода в англоязычном газетном заголовке. Проанализированы базовые основы теории интертекстуальности, определено роль интертекста в рамках лингвокультурологии и определены основные типы интертекстем в англоязычном газетном заголовке за типом структуры-источника.

Ключевые слова: интертекстуальность, маркер, интертекст, лингвокультурология, культурный код.

The article studies the problem of intertext as a marker cultural code in the English-speaking newspaper headline. Basic principles of the theory of intertextuality are analysed, the status of intertext in the framework of linguoculturology is defined and main types of intertexts according to the source-structure in the English-speaking newspaper headline are determined.

Key words: intertextuality, marker, intertext, linguoculturology, cultural code.

Одним із найсуперечливіших понять сучасного лінгвокультурного простору є феномен інтертекстуальності, який досліджується в різноманітних галузях гуманітарних дисциплін: у семіотиці культури, сучасній комунікативній теорії, лінгвістиці, літературознавстві та ін. Актуальність розгляду зазначеної проблеми зумовлена тим, що формування цілісної концепції культури неможливе без детального вивчення ідеї інтертекстуальності, яка, незважаючи на численні теоретичні доробки, до сьогодні вважається недослідженою.

Починаючи з 60-х років ХХ ст., відтоді, як поняття інтертекстуальності набуло значущості в постструктуралістській філософії, науковці різноманітних напрямів займаються аналізом проблеми інтертексту. Можемо назвати таких дослідників, як Р. Барт, М. Бахтін, М. Бологова, Т. Борисова, Б. Гаспаров, Дж. Гопкінс, Ж. Деріда, У. Еко, Ж. Женет, Л. Жені, І. Льїн, Г. Косіков, Ю. Крістева, Ж. Лакан, Є. Левченко, Ю. Лотман, Ж. -Н.

Марі, Н. П'єге-Гро, С. Рабо, М. Ріфатер, О. Ревзіна, М. Фуко, А. Чувакін, Ш. Шаадат та ін. Незважаючи на численні рефлексії з приводу феномену інтертексту, важливим і актуальним, на нашу думку, є дослідження лінгвокультурного потенціалу інтертекстом в англomовній публіцистиці, зокрема в газетному заголовку, який виступає репрезентантом статті.

Головною метою наукового пошуку є комплексне дослідження інтертексту як маркера культурного коду в англomовному газетному заголовку (ГЗ). Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: аналізи базових засад теорії інтертекстуальності та інтертексту як маркера культурного коду, окресленні ролі інтертексту в межах лінгвокультурології та визначенні основних типів інтертекстом в англomовному ГЗ.

Однією з характерних ознак сучасного буття людини є прагнення інтегрувати набуті впродовж її еволюційного розвитку знання, різнорівневі парадигми інформаційного, культурного та наукового досвіду. Комплекс цих синтезованих практик створює особливий семіотичний формат, матеріалізований метатекстом, тобто дискурсом, який у своїх формально-змістових площинах актуалізує не лише індивідуально-авторську автентіку, а й фрагменти попередніх знань людства, інтенціонально адаптовані до потреб конкретної дискурсивної ситуації. Така деміургія, подекуди застосовувана попередніми текстовими практиками, оптимального втілення зазнала в постмодерному дискурсі, що й зумовило активізацію поняття “інтертекстуальність”. Цей термін був уведений у царину науки Ю. Кристєвою ще в 1967 році, а саме явище інтертекстуальності як перетин і взаємодія різних текстів (знакових кодів) продукувалося ще в модерністських стильових течіях. У постмодернізмі інтертекстуальність отримує особливе навантаження – реалізує світо– і самоусвідомлення людини, трансльоване в тексті автором-адресантом. Дослідженню інтертекстуальних ресурсів тексту в їх теоретичному осмисленні присвятили свої розвідки І. Арнольд, Р. Барт, М. Бахтін, Ж. Дерріда, Ю. Кристєва, Ю. Лотман, І. Гальперін, О. Кубрякова, О. Ревзіна та ін. В українській лінгвістиці питаннями інтертекстуальності цікавляться Ф. Бацевич, Т. Космеда, О. Селіванова, В. Калашник, Г. Сюта, О. Рябініна та ін.

Свого часу, осмислюючи змістові перетини текстів різних естетичних практик і часів, М. Бахтін виголосив однією з ознак тексту його діалогічність [2], яка й уможливило співіснування в одному текстовпросторі численних культурних хронотопів (“діалог культур”). Інтертекстуальні сегменти актуалізують “інші тексти попередньої культури і тексти оточуючої культури... уривки старих культурних кодів, формул, ритмічних структур, фрагменти соціальних ідіом і т. ін. ” [1, с. 78]. Ці фрагменти інших культурних площин інтенціонально спрямовані на творення ширшого семіотичного поля, в якому, як і в живому культурному просторі,

інтегруються зразки різностильових форматів, що робить цей простір відкритим, здатним до еволюції та оновлення форм й актуалізації змісту.

Інтенціональна детермінованість інтертекстуальності пов'язана зі зміною світоглядної й естетичної парадигми, її розширенням не за рахунок кількісного показника (нового дискурсу, як свого часу поява романтизму, реалізму, модернізму, соцреалізму), а якісного – внаслідок синтезу вже існуючих парадигм в їх знакових маркерах і брендах: титульних іменах, назвах, формулах, текстах. Такий структурний і семіотичний симбіоз є певною аналогією людської свідомості, у якій синкретично поєднується все, що є змістом концептуальної та мовної картин світу людини, усіх її вражень, емоцій, почуттів і відчуттів. У постмодернізмі текст уподібнюється свідомості, зміст же тексту співвідноситься з невідомим [3, с. 93]. Інтертекстуальність при цьому розглядається як колективне несвідоме, основним елементом якого є архетип. Формою вираження архетипових образів виступає інтертекстуальність, ця “екстралінгвальна ознака дискурсу, текстуальним вираженням якої є репрезентація в тексті-рецепієнті елемента (або елементів) тексту-донора” [5, с. 12]. Засобом інтертекстуальності виступає інтертекст – “текстуальний засіб інтетекстуальності, який формально маркує зв'язки з текстом-донором і містить його смисловий потенціал” [5, с. 12]. Реалізується інтертекстуальність за допомогою вербальних формул й ідіостилістичних моделей, вживлених у новий текст з прототексту (уже існуючого тексту), які розпізнаються і прочитуються рецепієнтом відповідно до його фонової картини, інтелектуального потенціалу тощо.

Інтертекстуальність як концептуальна засада творення нового дискурсивного формату активізувалася в публіцистиці ХХІ ст, де вживлюються в контекст вербальні маркери як національної культури, так і інших, синтезуючи в одному хронотопі синхронічні і діахронічні зрізи. Зокрема, як констатують культурологи, принципова еkleктичність і цитування є домінуючими рисами сучасної культурної ситуації. З проведеного нами аналізу лінгвокультурних маркерів в англomовному газетному заголовку простежуємо, що найчастіше інтертекстуальними елементами стають презентанти світової літературної практики – імена титульних письменників, образи літературних героїв, алюзії та переспіви з Біблії, світової міфології, знакових художніх творів, пісень, заголовки книг: *Touched by an angel* (Silicon Valley, 11/11/2009), *Bible seen by some as source of financial advice* (Colorado Springs (CO) Gazette, 09/04/2006), *Sesame Street meets the Bible* (Los Angeles (CA) Daily News, 29/07/2006), *Christmas Eve to mark end of local Bible shop* (Independent, 08/04/ 2009), *Swords, Sense and Sensibility, Census and Sensibility* (Дж. Остін *Sense and Sensibility*) (The Times, 04/11/2009), *The Taming of the Queue* (*The Taming of the Shrew* В. Шекспіра); (Independent, 23/04/2009), *The Foresight Saga* (*The Forsythe*

Saga Дж. Голсуорсі); (The Times, 17/06/2006), *I'm not from Green Gables* (Lucy Montgomery *Ann of Green Gables*) (The Times, 27/08/2008).

Мотивація вживлення подібних вербальних кодів у кожному випадку зумовлена контекстною інтенцією автора-адресанта, тому ці коди ризняться своєю змістовою функціональністю: подекуди саме інтертекстуальний елемент формує комунікативну (семантичну й емотивно-оцінну) векторність контексту, подекуди інтертекстуальна модель є вимогою формальних особливостей статті. Пор.: *Crossing Borders?* (роман О. Хакслі *Brave New World*); (The Times, 10/07/2007), *Swords, Sense and Sensibility, Census and Sensibility* (Дж. Остін *Sense and Sensibility*) (The Times, 04/11/2009), *The Taming of the Queue* (*The Taming of the Shrew* В. Шекспіра); (Independent, 23/04/2009), *The Foresight Saga* (*The Forsyte Saga* Дж. Голсуорсі); (The Times, 17/06/2006).

З проведеного нами аналізу інтертекстуальних елементів в англomовних ГЗ за 2006 – 2010pp. можемо таксономізувати ці інтертекстеми за типом продукуючої структури-джерела, де виділяємо 11 типів:

1) тексти світової художньої літератури: *Census and Sensibility* (Дж. Остін *Sense and Sensibility*), (The Times, 2009)

2) тексти з Біблії: *Christmas Eve to mark end of local Bible shop* (Independent, 2009)

3) фольклорні фрейми: *He is not like a Robin Hood, he is simple* (The Times, 2006)

4) тексти національної художньої літератури: *The Father of Forensics*, By Colin Evans (The Times, 2008)

5) висловлювання відомих людей: *Today we have more wallet than will* (George H. W. Bush *Newsweek*, 2001);

6) тексти реклами: *More smiles per gallon* (реклама мотоциклів); (The Times, 2008)

7) твори кінематографу і телевізійні серіали: *Don't have a cow, man!* (*The Simpsons*); (The Times, 2009)

8) фонд фразеологічних одиниць і паремій: *Every crowd has a silver lining*; (Independent, 2006)

9) комп'ютерна техніка і комунікаційні технології: *Home sweet home page. Make Yahoo! your home page*; (The Times, 2008)

10) фрази-кліше: *I'm fit as a fiddle. Let's do this thing!* (The Times, 2006)

11) словотвірні іграми, що виникли внаслідок словотвірної мотивації мовної одиниці-прототипа у результаті принципів аналогії та деформації: *Mother out-law* (*Daily Record*, 2006).

Продуктивність інтертекстем за типом продукуючої структури-джерела в англomовних ГЗ за 2006-2010 pp. наведено в Таблиці 1.

Таблиця 1
Інтертекстуальні елементи (ІЕ) в англомовних ГЗ

Газети Джерело ІЕ	The Times (%)	Independent (%)	Інші (%)
Література	41	44	39
Реклама	17	11	18
Кінемаграф	12	15	16
Біблійні фрейми	8	6	7
Комп'ютерна техніка	11	9	7
Фрази-кліше	9	12	11
Словотвірні ігри	2	3	2

Публіцисти еволюційно продукують інтертекстуальну практику в газетному дискурсі, апелюючи здебільшого до текстової матерії давніх міфів, біблійних сюжетів, образів, тем. “Асоціативно-змістова багатовимірність міфологізмів, – зазначає Г. Сюта, – вказує на те, що вони набувають статусу своєрідних усталених стрижнів, навколо яких вибудовується певна інтертекстуальна ситуація чи модель. Вони, як ніяка інша ланка міжтекстових зв'язків, підтверджують, що будь-яке інтертекстуальне зближення ґрунтується не лише на лексичних збігах, але й на структурній схожості, при якій текст і його інтертекст є варіантами однієї структури” [5, с. 18]. За проаналізований нами період продуктивними стали інтертекстові одиниці біблійної, язичницької та фольклорної семантики, які, незважаючи на часопросторову дистанційованість від контекстного хронотопу та певну еkleктичність, органічно вживлюються в смисловий та емотивний каркас тексту ГЗ: *We must serve God in all ways, at all times* (Tampa Bay (FL) Online, 10/02/ 2007), *Would the knights of the round table help now?* (The Times, 11/05/2008), *He failed to play the role of the king Arthur* (The Times, 21/08/2007), *Sharewood Forest lacked more light* (The Times, 20/07/2006).

Очевидним є те, що інтертексти в англомовному ГЗ несуть вагоме смислове навантаження, формуючи насамперед емотивно-оцінне тло контексту, збуджуючи апперцептивні рівні в свідомості реципієнта, зумовлюючи потрібну комунікативну реалізацію авторського задуму. На це спрямований вибір інтертекстових одиниць, серед яких більшої уживаності зазнають вербальні маркери різних культурних практик, вживлені саме в заголовок. Як відомо, він виступає маркером тексту статті [1, с. 431], а також детермінує внутрішню, інтенціональну векторність статті. Так, газетним заголовком може виступати інтертекстуальна трансформація, що є певним смисловим ключем для реципієнта в його декодуванні

змісту: *He who laughs lasts* (The Times, 23/06/2007), *Fronds like these, who needs anemones?* (The Times, 09/03/2007), *A hard nut to crack* (Independent, 18/04/2009), *There is no place like home. com* (The Times, 07/03/2008), *Home is the place where you hang your @* (The Times, 28/06/2010), *You can't teach old mouse new clicks* (The Times, 09/09/2007), *In Gates we trust* (Independent, 17/06/ 2005).

Як бачимо, завдяки інтертекстам в англомовних ГЗ прочитується контекст національної та світової літератури, історії, культури, і не лише прочитується, а на підставі старого коду твориться свій власний, віртуальний текстосвіт, у якому розгортаються інші сюжети, сценарії, фрейми. Мова в її семіотичних знаках стає матеріалом синтезу багатьох культурних кодів, що врешті органічно поєднуються в публіцистиці: *He is not like a Robin Hood, he is simple* (The Times, 19/07/ 2006), *Sharewood Forest lacked more light* (The Times, 20/07/2006), *Pope John Paul II spied on in Vatican* (Daily Telegraph, 6/9/06), *Pope Benedict to visit Holy Land in May* (Independent, 23/12/08).

Отже, злиття в одному контекстному фрагменті різних національно-культурних маркерів та лексичних одиниць, контрастних за своїми смисловими, емотивно-оцінними, стилістичними характеристиками зумовлює специфічний смисловий та емотивний простір, який є аналогією контрастного, протирічного, подекуди абсурдного буття. Іntenціонально така лексико-семантична неоднорідність і строкатість зумовлює реалізацію програмних векторів постмодернізму: розвінчання ідеї цілісного, логічного, гармонійного світовлаштування.

Практично, дискурсивна стилістика постмодерну, реалізована в інтертекстуальній площині, виявляється в злитті високих і низьких форм культури. Перспективним, на наш погляд, видається дослідження інтертекстом різних рівнів творення сучасного текстопростору, оскільки сам текст в його формально-змістових вимірах перманентно є вдячним підґрунтям для лінгвістичної аналітики.

Література:

1. Барт Р. Б 24 Избранные работы: Семиотика: Поэтика / Ролан Барт. – М. : Прогресс, 1989 – 616 с.

2. Бахтин М. М. Проблема содержания, материала и формы в словесном художественном творчестве. // Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. – М., 1975. – С. 6-71.

3. Леонтьев А. А. Язык и речевая деятельность в общей и педагогической психологии: Избр. псих. труды. / А. А. Леонтьев – М. : Московский психолого-педагогический институт, Воронеж: НПО “МОДЭК”, 2001. – 448 с.

4. Радионова Е. В. Интертекстуальность / Е. В. Радионова // Культурология XX в. – СПб., 1997. – С. 153-154.

5. Рябініна О. К. Інтертекстуальність у дискурсі сучасної української преси: лінгвістичний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10. 02. 01 “Українська мова” / Рябініна Олена Костянтинівна. – Х., 2008. – 19 с.

6. Сюта Г. Інтертекстуальність – стильова ознака поезії дев’яностників / Г. Сюта // Слово. Стиль. Норма: Зб. наук. пр. – К., 2002. – С. 106 – 111.

7. Сюта Г. Інтертекстуальність : Теоретичні засади та стрижневі поняття у світлі постмодерного дискурсу / Г. Сюта // Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка : Філологічні науки. – № 3. – Луганськ, 2003. – С. 32-35.